

26.08x32.76	1	4	עמוד	ספרים - הארץ	25/09/2013	38927035-7
מסעוטי עם נשים מאת אהוד בן עז - 84110						

הגיאוגרפיה של הפורנוגרפיה

"מסעותי עם נשים" הוא ספר פרוע, משוחרר, שאין בו פריבילגיה לשום ז'אנר ספרותי, לשום מעמד חברתי ולאף אחד באופן כללי. זה מה שמונע מהספר מליפול במלכודות המיזוגניה והגזענות

מסעותי עם נשים

אהוד בן עז. הוצאת ספרי מקור, 237 עמ', 98 שקלים

תמר מרין

את אהוד בן עז פגשתי פעם אחת - או, יותר נכון - פגשנו פעם אחת. אני ושאר ילדי כיתה ה' בבית הספר המיוחס שבו למדתי בתל אביב וכינו לביקורו כמנהג סדנת "כתיבה יוצרת" לילדים. הביקור הזה הכה גלים בכיתתנו שכבר זכתה לפגוש אמן אחד או שניים: לא רק מפני שנשבינו בכריזמה של בן עז ובלהט היוצא דופן שהפגין ביחס לספרות ולכתיבה, אלא אולי בעיקר מפני שהוא נהג כלפינו, בני העשר וה-11, כשווה בשווים, וגילה עניין אמיתי בביכורי יצירותינו.

הביקור הזה עלה שוב בזיכרוני - והפעם עורר דיסונס מסוים - כאשר קראתי את הרומאן החצי (?) פורנוגרפי של בן עז "מסעותי עם נשים". משהו באלטר-אגו שטוף הזימה של בן עז, חיימקה שפינוזה, משורר יליד פתח תקוה, השוטח לאורך הספר את הביוגרפיה הסקי-סאלית שלו למן ימי בחורו בקיבוץ עין גדי ועד שעבר לתל אביב - התנגש שוב ושוב עם דיוקנו של האדם שפגשתי בילדותי: מה לאיש הנדיב והרגיש ההוא ולחיימקה שפינוזה, המשורר החרמן?

"מסעותי עם נשים" הוא ספר חסר בושה מכל הבחינות: הפיי-רוט בתיאור המפגשים המיניים של הגיבור עם נשים שונות ומשונות הוא מקסימלי, לרוב קומי על גבול הגרוטסקי ("איזה מזל שלא בא לי השפיך במונית") ולעתים באמת קצת דוחה (כאן אנסה להימנע מדוגי מאות, זה פשוט קצת יותר מדי לאשה חסודה שכמותי). בעולמו של בן עז, כולם - גברים ונשים כאחד - רוצים מין, כמה שיותר, ובכל צורה שאפשר; במקום השני - אוכל, ורצוי שילוב של השניים (זכורה בעיי קר הסצינה שבה חיימקה שפינוזה מתארח בביתה של אהובתו לארוחה רומנטית בת ארבע מנות המוגשת על ידי אמה, פצצת סקס בפני עצמה, שנעשית בהמשך לפרטנרית נוספת שלו). ואולי יותר מענג אפילו מן המעשה עצמו הוא עצם הכתיבה עליו - שגם היא, כמו המין, מופיעה בכל הצורות והסגנונות - בשירה, במונולוגים דרמטיים או בקטעי מסה המחליפים תכופות את הווידוי בגוף ראשון של חיימקה שפינוזה.

גם מבחינה ספרותית הספר קורא תיגר על כל חוקי הכתיבה הנאותה. לא רק שאין אחידות ז'אנרית אלא שאין גם ממש עלילה (אלא אם כן נקבל את האני מאמין של המחבר שלפיו זיונים זה כן הכל), וגם לא מאפייני דמויות (ואולי בעצם יש שני מאפיינים כאלה: גודל עור גם יוצא לקרב מאסף נגד האליטה הספרותית הקיימת: את שצף הזיונים, המציצות, החיכוכים, הזקפות והאוננויות עוצר מונולוג ארוך מאת העורכת הבדיונית סוסיה שפסלה מרגוליס, הקוראת לכאורה את כתב היד של בן עז ומטיחה בו "אתה לא קאנוני כחונך לוין שאתה יכול להרשות לעצמך לכתוב גסויות כאוות נפשך שתימרחנה על קירות אולמי הקאמרי" ו"אין לך אפילו עמדות פוליטיות פרו-פלסטי" ניות שהיו עשויות לחפות על השיעמום שבקריאת ספרך ולהקל עליך לקבל פרסים".

יומן של משורר חרמן: על "מסעותי עם נשים" מאת אהוד בן עז

תמר מרין 4

בן עז ויתר על הניסיון להיות סופר "חשוב" או "מרכזי", והחליט, כתחליף, פשוט להמשיך לכתוב: ללא מעצורים, ללא צנזורה, וגם ללא יותר מדי ביקורת עצמית; פשוט לכתוב את כל מה שעל לבו (וגם על אברים אחרים)

רתית או מסחרית, ובן עז הפך, כפי שהעיד בעצמו בראיונות, לסופר ש"לא מעניין את המוסד הספרותי והאקדמי". הוא היה לאחד הראשוני שפנו אל הנתיב האלטרנטיבי של האינטרנט וייסד את "חדשות בן עז": מגזין מקוון שצבר במשך השנים קבוצה מרשימה של קוראים ואוהדים.

הספר "מסעותי עם נשים" עשוי לספק מפתח מסוים להבנת הסיבות למצב הזה. מצד אחד הוא מרמז על ההיבט הפוליטי שהיה כרוך בדחיקתו של בן עז לשולי הבון טון הספרותי, כפי שטענה העורכת הבדיונית סוסיה שפסלה מרגוליס; העובדה שבן עז לא נשאר במילייה הנכון (בעבר היה חבר במרצ אך עזב, לטענתו, לאחר שאחת החברות הצדדי-קה רצח מתנחלים על ידי פלסטינים). מהצד האחר, הספר מעלה את האפשרות שבן עז ויתר על הניסיון להיות סופר "חשוב" או "מרכזי", והחליט, כתחליף, פשוט להמשיך לכתוב: ללא מעצורים, ללא צנזורה, וגם ללא יותר מדי ביקורת עצמית; פשוט לכתוב את כל מה שעל לבו (וגם על אברים אחרים, אם להאמין לחיימקה שפינוזה). התוצאה, כפי שמעיד ספרו "מסעותי עם נשים", היא פרועה, משוחררת, מאוד דמוי-קרטית ברובה, כזאת שלא מעניקה פריבילגיות מיוחדות לשום ז'אנר ספרותי, לשום מגדר, לשום מעמד חברתי ולאף אחד באופן כללי. הרוח הדמוקרטית הזאת - שעולה מכל אחת ואחת מהרפתקאותיו הארוטיות של חיימקה שפינוזה - היא מה שמונע מהספר מליפול למלי-כודות המיזוגניה והגזענות העשויות לרבוץ לפתחו של רומן כיבושים גברי. אבל אותה רוח היא אולי גם זו שמצליחה לקשור בין חיימקה שפינוזה לאהוד בן עז, הסופר הנמרץ ומלא הלהט, שהגיע אל כיתה ה' בבית הספר התל-אביבי של ילדותי, ללמד חבורה נרגשת של ילדים משהו על אהבת ספרות וגם על אהבת אדם.

הספר אכן עשוי לעצבן את כל מי שנכון להתעצבן, ובניגוד להכרזתו של בן עז על גב העטיפה ש"זהו רומאן שנשים אולי לא תאהבנה". ואף על פי כן מצאתי בספר הפרוע, הלא-תיקין פוליטי והמעט אנכרוני-ניסטי הזה קסם לא-מבוטל: אולי מפני שהוא מעורר נוסטלגיה לימים שבהם שיער בית השחי של נשים (ושיער גוף בכלל) נחשב לעניין סקסי, אולי כי יש לי חיבה לסופרים שאינם מתייחסים יותר מדי ברצינות לעצמם ומסוגלים לעסוק בצדדים הארציים והשפלים של החיים. הקסם נובע אולי גם משום שלמרות הזרם הבלתי פוסק של גסויות וניבולי פה, הספר כתוב בעברית נפלאה והרפתקנית, ועשיר עד להתפקע באזכורים ספרותיים בלתי צפויים: שם הספר עצמו מרמז ל"מסעותי עם דודתי" של גראהם גרין, גם הוא רומן קומי בגוף ראשון, אך יחי ההבדל בין הגיבור העצור והשמרני של גרין לחיימקה שפינוזה שטוף התאוה. אזכורים ישירים יותר מפנים את הקורא אל יצירותיהם וחיים של הסופרים העבריים האהובים על בן עז, שיש בהם גם סופר-רות עבריות, ומהמעניינות שבהן. כך הוא מאזכר למשל, את רחל איתן ואף את דודתו המפורסמת, המשוררת אסתר ראב, שאת כתיבה כינס ועל אודותיה כתב את הביוגרפיה "ימים של לענה ודבש"; ספר שתרם להפיכתה ממשוררת שולית יחסית המוכרת בעיקר לאנשי אקדמיה למשוררת העומדת בלב השיח התרבותי הישראלי.

העניין האחרון עשוי, למעשה, להזכיר את העובדה שבן עז עצמו התנדנד לאורך הקריירה הספרותית הענפה שלו (יותר מ-40 ספרים במשך 40 שנה) בין מרכז לשוליים. לצד הביוגרפיה שכתב על ראב וביוגרפיה מרכזית נוספת, על נחום גוטמן, וכזר רב המכר שלו "המח" צבה" שפירסם בשנות ה-60 ושגם עובד על ידיו למחזה. לעומת זאת, רוב ספרי הפרוזה שפירסם בעשורים האחרונים לא זכו להצלחה ביקרי